

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

1959 – **50** – 2009

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ ΣΤΑΥΡΙΝΟΥΔΑΚΗΣ κατά ΕΛΛΑΔΑΣ

(Προσφυγή αριθ. 26307/07)

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

29 Οκτωβρίου 2009

Η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται από το άρθρο 44 § 2 της Σύμβασης. Μπορεί να υποστεί τυπικές διορθώσεις.

Στην υπόθεση Σταυρινουδάκης κατά Ελλάδας,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (πρώτο τμήμα),
συνεδριάζοντας σε τμήμα αποτελούμενο από τους:

Nina Vajić, *πρόεδρος,*

Χρήστο Ροζάκη,

Khanlar Hajiyev,

Dean Spielmann,

Sverre Erik Jebens,

Giorgio Malinverni,

Γεώργιο Νικολάου, *δικαστές,*

και τον Søren Nielsen, *γραμματέα τμήματος.*

Αφού διασκέφθηκε σε συμβούλιο στις 8 Οκτωβρίου 2009,

Εκδίδει την πιο κάτω απόφαση, η οποία ελήφθη την ημερομηνία αυτή:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση έχει εισαχθεί με μία προσφυγή (αριθ. 26307/07) στρεφόμενη κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας από έναν υπήκοο του Κράτους αυτού, τον κύριο Γεώργιο Σταυρινουδάκη («ο προσφεύγων»), ο οποίος προσέφυγε ενώπιον του Δικαστηρίου στις 16 Ιουνίου 2007 δυνάμει του άρθρου 34 της Σύμβασης για την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση»).

2. Ο προσφεύγων εκπροσωπείται από τους κυρίους Ν. Κουράκη και Κ. Τοκατλίδη, δικηγόρους του συλλόγου Αθηνών. Η Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπείται από τους απεσταλμένους του αντιπροσώπου της, κύριο Μ. Απέσσο, σύμβουλο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, και κυρία Ζ. Χατζηπαύλου, δικαστική αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

3. Στις 7 Ιουλίου 2008, η πρόεδρος του πρώτου τμήματος αποφάσισε να κοινοποιήσει στην Κυβέρνηση την αιτίαση την ελκόμενη από τη διάρκεια της διαδικασίας. Όπως επιτρέπει το άρθρο 29 § 3 της Σύμβασης, αποφασίσθηκε επιπλέον να αποφανθεί το τμήμα συγχρόνως επί του παραδεκτού και επί της ουσίας.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

Ι. ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

4. Το πλαίσιο της παρούσας υπόθεσης αφορά μία αντιδικία μεταξύ του προσφεύγοντος και έξι άλλων φυσικών προσώπων επί της εγκυρότητας μίας ιδιόγραφης διαθήκης με την οποία ο Φ.Ζ. είχε κληροδοτήσει στον πρώτο ένα τμήμα της περιουσίας του.

5. Στις 15 Οκτωβρίου 1987, οι αντίδικοι του προσφεύγοντος κατέθεσαν αγωγή ενώπιον του Πρωτοδικείου Αθηνών με σκοπό την ακύρωση μίας διαθήκης που είχε συνταχθεί το 1983 με την οποία ο διαθέτης, Φ.Ζ., κληροδοτούσε ένα μεγάλο μέρος της περιουσίας του στον προσφεύγοντα. Οι αντίδικοι του προσφεύγοντος υποστήριζαν ότι ο Φ.Ζ. τους είχε κληροδοτήσει προγενέστερα την περιουσία του δυνάμει μίας ιδιόγραφης διαθήκης που είχε συνταχθεί το 1972 και ότι η διαθήκη που συντάχθηκε το 1983 ήταν είτε πλαστή ή οφειλόταν στο γεγονός ότι ο διαθέτης, λόγω της προχωρημένης ηλικίας του, δεν είχε σώας τας φρένας κατά τη σύνταξή της.

6. Στις 5 Ιουλίου 1988, με προδικαστική απόφαση, το Πρωτοδικείο Αθηνών διέταξε την πραγματοποίηση γραφολογικής ανάλυσης και εξέταση μαρτύρων (απόφαση αριθ. 2518/1988). Η διαδικασία αυτή περατώθηκε στις 15 Δεκεμβρίου 1994.

7. Στις 31 Ιανουαρίου 1997, το Πρωτοδικείο Αθηνών έκανε δεκτή την αγωγή για ορισμένους εκ των εναγόντων (απόφαση αριθ. 729/1997).

8. Στις 21 Μαΐου 1997, ο προσφεύγων άσκησε έφεση κατά της απόφασης αριθ. 729/1997.

9. Με τις προδικαστικές αποφάσεις αριθ. 10468/1997 και 2832/1999, το εφετείο Αθηνών διέταξε τη διεξαγωγή συμπληρωματικών γραφολογικών αναλύσεων.

10. Στις 31 Οκτωβρίου 2000, με μία δεόντως αιτιολογημένη απόφαση, το εφετείο Αθηνών έκανε δεκτή την έφεση του προσφεύγοντος, εξαφάνισε την απόφαση αριθ. 729/1997 και απέρριψε την αγωγή (απόφαση αριθ. 8357/2000).

11. Στις 7 Μαρτίου 2001, η αντίδικη πλευρά άσκησε αίτηση αναίρεσης.

12. Στις 18 Ιουνίου 2002, ο Άρειος Πάγος αναίρεσε εν μέρει την απόφαση αριθ. 8357/2000 και ανέπεμψε την υπόθεση ενώπιον του εφετείου Αθηνών (απόφαση αριθ. 1149/2002).

13. Με δύο προδικαστικές αποφάσεις, το εφετείο Αθηνών διέταξε τη διεξαγωγή νέας γραφολογικής ανάλυσης και εξέταση των διαδίκων (αποφάσεις αριθ. 1919/2003 και 5854/2005 αντίστοιχα).

14. Στις 12 Μαΐου 2006, με μία δεόντως αιτιολογημένη απόφαση, το εφετείο Αθηνών απέρριψε την έφεση του προσφεύγοντος και επικύρωσε την απόφαση αριθ. 729/1997 (απόφαση αριθ. 3349/2006).

15. Στις 18 Ιουλίου 2006, ο προσφεύγων άσκησε αίτηση αναίρεσης κατά της απόφασης αριθ. 3349/2006. Σημείωνε, μεταξύ άλλων, ότι το πρωτοδικείο δεν είχε εφαρμόσει ορθά τους κανόνες τους σχετικούς με το βάρος της απόδειξης για να στοιχειοθετήσει τον πλαστό χαρακτήρα της επίδικης διαθήκης, στοιχείο το οποίο δεν είχε ληφθεί υπόψη από το εφετείο τόσο στις προδικαστικές αποφάσεις του όσο και σε εκείνες επί της ουσίας της υπόθεσης. Προέβαλε επίσης την παράλειψη του εφετείου να λάβει υπόψη κάποια αποδεικτικά στοιχεία.

16. Στις 20 Δεκεμβρίου 2006, ο Άρειος Πάγος απέρριψε την αίτηση αναίρεσης. Το ανώτατο δικαστήριο έκρινε ιδίως ότι, σύμφωνα με το άρθρο 562 § 2 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας είναι απαράδεκτος κάθε λόγος αναίρεσης που βασίζεται σε ισχυρισμούς που δεν διατυπώθηκαν ενώπιον των κατώτερων δικαστηρίων. Ο Άρειος Πάγος σημείωσε ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του, εκείνος που ασκεί αίτηση αναίρεσης πρέπει να επισημαίνει στην αίτηση ότι ο ισχυρισμός στον οποίο στηρίζεται ο λόγος αναίρεσής του είχε διατυπωθεί προηγουμένως ενώπιον του κατώτερου δικαστηρίου που είχε υιοθετήσει την προσβαλλόμενη απόφαση. Επιπλέον, ο ενδιαφερόμενος έπρεπε να εκθέσει τον επίμαχο ισχυρισμό όπως αυτός είχε προβληθεί ενώπιον του κατώτερου δικαστηρίου και να επισημάνει το στάδιο της διαδικασίας και τον τρόπο που αυτός είχε προβληθεί. Το ανώτατο πολιτικό δικαστήριο σημείωσε ότι, κατ'αυτόν τον τρόπο, ήταν αδύνατο για εκείνο να συμπεράνει εάν ο λόγος που προβλήθηκε ενώπιον του κατώτερου δικαστηρίου ήταν παραδεκτός και βάσιμος, αναγκαία προϋπόθεση προκειμένου να διαπιστώσει το παραδεκτό του σχετικού λόγου αναίρεσης.

17. Στηριζόμενος σε αυτή την προϋπόθεση παραδεκτού, ο Άρειος Πάγος σημείωσε ότι ο προσφεύγων είχε παραλείψει να αναφέρει στην αίτηση αναίρεσής του ότι το σφάλμα που υποστήριζε ότι διέπραξε το πρωτοδικείο στην εφαρμογή των κανόνων των σχετικών με τον επιμερισμό του βάρους της απόδειξης είχε προβληθεί νομίμως ενώπιον του εφετείου. Επιπλέον, έκρινε ότι ο προσφεύγων είχε επίσης παραλείψει να αναφέρει στην αίτηση αναίρεσής του το στάδιο της διαδικασίας και τον τρόπο που τα επίμαχα αποδεικτικά στοιχεία είχαν προσκομισθεί ενώπιον του εφετείου. Το ανώτατο δικαστήριο κήρυξε έτσι απαράδεκτους τους λόγους αναίρεσης που έλκονταν από τις εν λόγω πλημμέλειες της διαδικασίας ενώπιον των κατώτερων

δικαστηρίων (απόφαση αριθ. 2016/2006). Η απόφαση αυτή καθαρογράφηκε και θεωρήθηκε στις 27 Φεβρουαρίου 2007.

II. ΤΟ ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

18. Οι εφαρμοστέες διατάξεις του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας προβλέπουν:

Άρθρο 559

«Αναίρεση επιτρέπεται μόνο αν παραβιάστηκε κανόνας του ουσιαστικού δικαίου (...) αδιάφορο αν πρόκειται για νόμο ή έθιμο, ελληνικό ή ξένο, εσωτερικού ή διεθνούς δικαίου (...)»

Άρθρο 562 § 2

«Είναι απαράδεκτος ο λόγος αναίρεσης που στηρίζεται σε ισχυρισμό ο οποίος δεν προτάθηκε νόμιμα στο δικαστήριο της ουσίας, εκτός αν πρόκειται α) για παράβαση που δεν μπορεί να προβληθεί στο δικαστήριο της ουσίας, β) για σφάλμα που προκύπτει από την ίδια την απόφαση, γ) για ισχυρισμό που αφορά τη δημόσια τάξη.»

19. Κατά την πάγια νομολογία του Αρείου Πάγου, για να είναι παραδεκτός λόγος αναιρέσεως ο οποίος στηρίζεται σε ισχυρισμό περί παραβιάσεως του Συντάγματος ή άλλων γενικών αρχών οι οποίες απορρέουν από άλλες διατάξεις, πρέπει να έχει προταθεί στην κύρια αγωγή ή, τουλάχιστον, να έχει προβληθεί νομίμως στα πρωτοβάθμια δικαστήρια και στο εφετείο (Α.Π. 1507/1997, 290/2003, 237/2004). Επιπλέον, κατά την πάγια νομολογία του ανώτατου πολιτικού δικαστηρίου, το άρθρο 562 § 2 καθιερώνει την αρχή βάσει της οποίας ο Άρειος Πάγος ελέγχει τη νομιμότητα των αποφάσεων που έχουν λάβει τα κατώτερα δικαστήρια στη βάση των πραγματικών και νομικών στοιχείων που έπρεπε να έχουν ληφθεί υπόψη από τον δικαστή της ουσίας. Ο Άρειος Πάγος δέχεται έτσι ότι το άρθρο 562 § 2 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας καθιερώνει μία ειδική προϋπόθεση παραδεκτού βάσει της οποίας η αίτηση αναίρεσης πρέπει να τονίζει ότι οι ισχυρισμοί στους οποίους στηρίχθηκαν οι λόγοι αναίρεσης είχαν προβληθεί νομίμως ενώπιον των δικαστηρίων της ουσίας (βλέπε, μεταξύ άλλων, ΑΠ (ολομέλεια) απόφαση αριθ.43/1990).

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΝΟΜΟ

Ι. ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΩΝ ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 6 § 1 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

20. Ο προσφεύγων παραπονείται για τη διάρκεια της επίμαχης διαδικασίας. Επιπλέον, υποστηρίζει ότι η απόρριψη ορισμένων εκ των λόγων αναίρεσής του ως απαράδεκτων παρακώλυσε το δικαίωμά του πρόσβασης σε δικαστήριο. Τέλος, ο προσφεύγων παραπονείται για παραβίαση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη. Ως προς τούτο, εξηγεί ότι ο τρόπος με τον οποίο ο Άρειος Πάγος αξιολόγησε τις αποφάσεις των κατώτερων δικαστηρίων και τα άλλα αποδεικτικά στοιχεία που περιέχονταν στον φάκελο της δικογραφίας τον έθεσε σε δυσμενή θέση ως προς την αντίδικη πλευρά. Επικαλείται το άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης τα εφαρμοστέα τμήματα του οποίου έχουν ως εξής:

«Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθῇ δίκαιως (...) εντός λογικής προθεσμίας υπό (...) δικαστηρίου (...), το οποίον θα αποφασίσῃ (...) επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως (...)»

Α. Επί της αιτίας της ελκόμενης από τη διάρκεια της διαδικασίας

1. Επί του παραδεκτού

21. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η αιτίαση αυτή δεν είναι προδήλως αβάσιμη με την έννοια του άρθρου 35 § 3 της Σύμβασης. Το Δικαστήριο σημειώνει επιπλέον ότι αυτή δεν προσκρούει σε κανέναν άλλο λόγο απαραδέκτου. Πρέπει επομένως να κηρυχθεί παραδεκτή.

2. Επί της ουσίας

α) Περίοδος που πρέπει να ληφθεί υπόψη

22. Η περίοδος που πρέπει να ληφθεί υπόψη άρχισε στις 15 Οκτωβρίου 1987, με την κατάθεση της αγωγής ενώπιον του Πρωτοδικείου Αθηνών και περατώθηκε στις 20 Δεκεμβρίου 2006 με την απόφαση αριθ. 2016/2006 του Άρειου Πάγου η

οποία καθαρογράφηκε και θεωρήθηκε στις 27 Φεβρουαρίου 2007. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι στο ελληνικό δίκαιο οι αντίδικοι δεν έχουν τη δυνατότητα να λάβουν πραγματικά γνώση του περιεχόμενου της σχετικής απόφασης του ανώτατου δικαστηρίου παρά μόνο από την ημερομηνία που μπορούν να λάβουν θεωρημένο αντίγραφο αυτής (*Παπαχελάς κατά Ελλάδας* [GC], αριθ. 31423/96, § 30, CEDH 1999-II). Συνεπώς, η καθαρογραφή και η θεώρηση της απόφασης είναι απαραίτητη προκειμένου να γίνουν οι ενδεχομένως αναγκαίες ενέργειες για την εκτέλεσή της. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει στο σημείο αυτό ότι η εκτέλεση μίας απόφασης, οποιουδήποτε δικαστηρίου, πρέπει να θεωρείται αναπόσπαστο τμήμα της «δίκης» με την έννοια του άρθρου 6 (*Hornsby κατά Ελλάδας*, 19 Μαρτίου 1997, *Recueil des arrêts et décisions* 1997-II, § 40, και, τελευταία, *Παναγιώτης Γκίκας και Γεώργιος Γκίκας κατά Ελλάδας*, αριθ. 26914/07, § 34, 2 Απριλίου 2009). Συνεπώς το αναγκαίο διάστημα για την καθαρογραφή και θεώρηση μίας απόφασης του Άρειου Πάγου πρέπει να συμπεριλαμβάνεται στην περίοδο που πρέπει να ληφθεί υπόψη, δεδομένου ότι λόγω αυτής της ιδιαιτερότητας της εθνικής πρακτικής, το στάδιο αυτό είναι αναγκαίο προκειμένου να καταστεί η εν λόγω απόφαση εκτελεστή και, συνεπώς, εκτελεστέα για έναν εκ των διαδίκων.

23. Ενόψει των όσων προηγούνται, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η *dies ad quem* της επίδικης διαδικασίας είναι η 27^η Φεβρουαρίου 2007, ημερομηνία κατά την οποία η απόφαση αριθ. 2016/2006 καθαρογράφηκε και θεωρήθηκε. Η επίμαχη διαδικασία διήρκεσε επομένως δεκαεννέα έτη και πάνω από τέσσερις μήνες για τρεις βαθμούς δικαιοδοσίας.

β) Εύλογος χαρακτήρας της διάρκειας της διαδικασίας

24. Η Κυβέρνηση προβαίνει σε μία χρονολογική ανάλυση της επίμαχης διαδικασίας. Υποστηρίζει ότι αυτή διεξήχθη με ταχύτητα και ότι, συνεπώς, δεν επιδέχεται κριτικής. Επιπλέον, υποστηρίζει ότι οι διάδικοι εξάντλησαν όλους τους βαθμούς δικαιοδοσίας και ότι η εξέταση της υπόθεσης από πέντε δικαστήρια καθώς και οι πολυάριθμες διαδικαστικές πράξεις που μεσολάβησαν δεν επέτρεψαν την εξέταση της υπόθεσης σε συντομότερες προθεσμίες. Η Κυβέρνηση προσθέτει ότι οι διάδικοι συνέβαλαν στην επιμήκυνσή της κυρίως ζητώντας την παράταση των προθεσμιών που είχαν τεθεί για την εξέταση των μαρτύρων. Τέλος, υποστηρίζει ότι η διαδικασία ομοίως καθυστέρησε λόγω της αποχής των δικηγόρων του συλλόγου, για την οποία το Κράτος δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνο.

25. Ο προσφεύγων αντικρούει τις θέσεις αυτές και υποστηρίζει ότι η υπόθεσή του είχε υπερβολική διάρκεια.

26. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ο εύλογος χαρακτήρας της διάρκειας μιας διαδικασίας εκτιμάται σύμφωνα με τις συνθήκες της υπόθεσης και λαμβανομένων υπόψη των κριτηρίων που έχουν καθιερωθεί από την νομολογία του, και ειδικότερα της πολυπλοκότητας της υπόθεσης, της συμπεριφοράς του προσφεύγοντος και εκείνης των αρμοδίων αρχών, καθώς και του αντικειμένου της διαφοράς για τους ενδιαφερόμενους (βλέπε, μεταξύ πολλών άλλων, *Frydlender κατά Γαλλίας* [GC], αριθ. 30979/96, § 43, CEDH 2000-VII).

27. Το Δικαστήριο έχει χειριστεί πολλές φορές υποθέσεις που εγείρουν ζητήματα παρόμοια με εκείνα της προκείμενης υπόθεσης και έχει διαπιστώσει την παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης (βλέπε *Noel Baker κατά Ελλάδας*, αριθ. 32155/04, §§ 17-22, 21 Ιουνίου 2007).

28. Αφού εξέτασε όλα τα στοιχεία που του υποβλήθηκαν, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η Κυβέρνηση δεν εξέθεσε κανένα γεγονός ή επιχείρημα που να μπορεί να οδηγήσει σε διαφορετικό συμπέρασμα στην παρούσα περίπτωση. Ειδικότερα, ακόμα κι αν υποθεθεί ότι κάποια χρονικά διαστήματα μεταξύ των διαφόρων διαδικαστικών πράξεων μπορούν να καταλογιστούν στους διαδίκους και όχι στην Κυβέρνηση, θα πρέπει να διαπιστωθεί ότι για μία διάρκεια όπως αυτή εν προκειμένω, η βραδύτητα της διαδικασίας προκύπτει ουσιαστικά από τη συμπεριφορά των επιληφθέντων δικαστηρίων. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει στο σημείο αυτό ότι ακόμα και στις περιπτώσεις κατά τις οποίες, όπως εν προκειμένω, η διαδικασία διέπεται από την αρχή της πρωτοβουλίας των διαδίκων, η έννοια της «λογικής προθεσμίας» απαιτεί από τα δικαστήρια να ακολουθούν επίσης την εξέλιξη της διαδικασίας και να είναι πιο προσεκτικά όχι μόνο όταν πρόκειται να δεχθούν ένα αίτημα αναβολής αλλά και σε ό,τι αφορά το διάστημα που πρέπει να τηρείται μεταξύ των διαφορετικών σταδίων της διαδικασίας (βλέπε προς την κατεύθυνση αυτή, *Σόγια Ελλάς Α.Ε. κατά Ελλάδας*, αριθ. 1989/05, § 18, 27 Σεπτεμβρίου 2007).

29. Τέλος, σε ό,τι αφορά τα επιχειρήματα της Κυβέρνησης που έλκονται από τον αριθμό των επιληφθέντων δικαστηρίων καθώς και από τις απεργίες των δικηγόρων, το Δικαστήριο επιβεβαιώνει ότι είναι ευθύνη των συμβαλλομένων Κρατών να οργανώσουν το δικαστικό σύστημά τους κατά τρόπο ώστε τα δικαστήριά τους να μπορούν να εξασφαλίσουν σε οποιονδήποτε το δικαίωμα να επιτύχει μία τελεσίδικη απόφαση επί των αμφισβητήσεων των σχετικών με τα δικαιώματα και τις

υποχρεώσεις του αστικής φύσεως μέσα σε λογική προθεσμία (βλέπε *Comingersoll S.A. κατά Πορτογαλίας* [GC], no. 35382/97, § 24, CEDH 2000-IV). Λαμβάνοντας υπόψη τη νομολογία του επί του ζητήματος αυτού, το Δικαστήριο εκτιμά ότι εν προκειμένω η συνολική διάρκεια της επίδικης διαδικασίας ήταν υπερβολική και δε συνάδει με την απαίτηση της «λογικής προθεσμίας».

Συνεπώς, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 ως προς τούτο.

B. Επί της αιτίας της ελκόμενης από το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο

Επί του παραδεκτού

30. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει την πάγια νομολογία του σύμφωνα με την οποία το «δικαίωμα σε δικαστήριο», του οποίου το δικαίωμα πρόσβασης συνιστά μία ιδιαίτερη πλευρά, δεν είναι απόλυτο και προσφέρεται σε περιορισμούς, οι οποίοι γίνονται σιωπηρά δεκτοί, ειδικότερα ως προς τους όρους του παραδεκτού μιας προσφυγής, διότι απαιτεί από την ίδια την φύση του μία ρύθμιση από το Κράτος, το οποίο απολαμβάνει ως προς τούτο μιας συγκεκριμένης διακριτικής ευχέρειας. Εν τούτοις, οι περιορισμοί αυτοί δεν θα μπορούσαν να περιορίσουν την ανοικτή πρόσβαση ενός διοικούμενου κατά τρόπο ή σε βαθμό ώστε το δικαίωμά του σε δικαστήριο να θιγεί στην ίδια την ουσία του. Τέλος, δεν συμβιβάζονται με το άρθρο 6 § 1, παρά μόνον αν τείνουν προς θεμιτό σκοπό και αν υφίσταται εύλογη σχέση αναλογικότητας μεταξύ των χρησιμοποιούμενων μέσων και του διωκόμενου σκοπού (βλέπε, μεταξύ πολλών άλλων, *Edificaciones March Gallego S.A. κατά Ισπανίας*, 19 Φεβρουαρίου 1998, § 34, *Recueil* 1998-I).

31. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει επιπλέον ότι το άρθρο 6 της Σύμβασης δεν υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα Κράτη να θεσπίσουν εφετεία ή ακυρωτικά δικαστήρια (βλέπε, ειδικότερα, *Delcourt κατά Βελγίου*, απόφαση της 17 Ιανουαρίου 1970, série A no. 11, σελ. 13-15, §§ 25-26). Εν τούτοις, αν υπάρχουν τέτοια δικαστήρια, οι εγγυήσεις του άρθρου 6 πρέπει να τηρούνται, ειδικότερα ως προς την εξασφάλιση στους διαδίκους ενός πραγματικού δικαιώματος πρόσβασης στα δικαστήρια προκειμένου αυτά να αποφασίσουν επί των αμφισβητήσεων των σχετικών με τα «δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους αστικής φύσεως (βλέπε, μεταξύ άλλων, *Brualla Gómez de la Torre κατά Ισπανίας*, απόφαση της 19 Δεκεμβρίου 1997, *Recueil* 1997-VIII). Επιπλέον, η συμβατότητα των περιορισμών

που προβλέπονται από το εθνικό δίκαιο προς το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο, το οποίο αναγνωρίζεται από το άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης, εξαρτάται από τις ιδιαιτερότητες της επίδικης διαδικασίας και πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το σύνολο της δίκης που διεξήχθη μέσα στην εθνική έννομη τάξη και ο ρόλος που έπαιξε σε αυτήν το ανώτατο δικαστήριο, αφού οι προϋποθέσεις του παραδεκτού μιας αίτησης αναίρεσης μπορούν να είναι πιο αυστηρές από εκείνες μιας έφεσης (*Khalifaoui κατά Γαλλίας*, αριθ. 34791/97, CEDH 1999-IX).

32. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει τέλος ότι η ρύθμιση του τύπου της άσκησης μιας προσφυγής στοχεύει στην εξασφάλιση της ορθής απονομής της δικαιοσύνης και του σεβασμού, ιδιαίτερα, της αρχής της ασφαλείας του δικαίου. Εν τούτοις, οι ενδιαφερόμενοι πρέπει να μπορούν να αναμένουν ότι οι κανόνες αυτοί θα εφαρμοστούν (*Miragall Escolano και λοιποί κατά Ισπανίας*, αριθ. 38366/97, 38688/97, 40777/98, 40843/98, 41015/98, 41400/98, 41446/98, 41484/98, 41487/98 και 41509/98, § 33, CEDH 2000-I).

33. Εν προκειμένω, η αιτίαση του προσφεύγοντος αφορά την ανάγκη να αναπαραχθεί στο δικόγραφο της αναίρεσης ο ισχυρισμός που έχει προγενέστερα διατυπωθεί ενώπιον του κατώτερου δικαστηρίου και στον οποίο στηρίχθηκαν οι λόγοι αναίρεσής του. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι η αίτηση αναίρεσης αποτελεί ένα έκτακτο ένδικο μέσο, το οποίο σημαίνει ότι ο Άρειος Πάγος δεν κρίνει εκ νέου τις υποθέσεις που εισάγονται ενώπιόν του, αλλά επιβάλλει κυρώσεις για μία παραβίαση του νόμου ακυρώνοντας εν όλω ή μερικώς την προσβληθείσα απόφαση (βλέπε προς την κατεύθυνση αυτή, *Berger κατά Γαλλίας*, αριθ. 48221/99, § 35, 3 Δεκεμβρίου 2002, CEDH 2002-X, αποσπάσματα και *Τσιλήρα κατά Ελλάδας*, αριθ. 44035/05, § 21, 22 Μαΐου 2008). Το γεγονός ότι για το παραδεκτό της αίτησης αναίρεσης απαιτείται να αναφέρει ο αναιρεσείων στην αίτησή του τους ισχυρισμούς που προβλήθηκαν ενώπιον των κατώτερων δικαστηρίων στα οποία στηρίζεται ένας λόγος αναίρεσης, απορρέει από τη φύση της διαδικασίας υπό αναίρεση και υπακούει στις απαιτήσεις της ασφαλείας του δικαίου και της ορθής απονομής της δικαιοσύνης. Όταν ο αναιρεσείων προσάπτει στο κατώτερο δικαστήριο μία λανθασμένη εφαρμογή του εφαρμοστέου δικαίου ως προς τους ισχυρισμούς που προβλήθηκαν ενώπιόν του, εύλογο είναι να απαιτείται από αυτόν να εκθέτει στην αίτηση αναίρεσής του τους εν λόγω ισχυρισμούς και να αποδεικνύει ότι αυτοί προβλήθηκαν σύμφωνα με τις προβλεπόμενες προϋποθέσεις παραδεκτού. Σε αντίθετη περίπτωση, το ανώτατο δικαστήριο δε θα ήταν σε θέση να ασκήσει τον έλεγχο ακύρωσης σχετικά με την

προσβαλλόμενη απόφαση. Θα ήταν μάλιστα υποχρεωμένο να προβεί σε εκ νέου στοιχειοθέτηση των επιχειρημάτων που προβλήθηκαν ενώπιον του δικαστηρίου της ουσίας. Όμως κάτι τέτοιο θα σήμαινε κατ'ουσίαν ότι απαιτείται από το ανώτατο δικαστήριο να διατυπώσει το ίδιο τους νομικούς ισχυρισμούς που προβλήθηκαν ενώπιον του κατώτερου δικαστηρίου και στους οποίους στηρίχθηκαν οι λόγοι αναίρεσης που προβλήθηκαν ενώπιόν του.

34. Βέβαια, είναι αλήθεια ότι η προϋπόθεση παραδεκτού που αποτελεί αντικείμενο της αιτίας του προσφεύγοντος που έλκεται από το άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης είναι ένα νομολογιακό κατασκευάσμα που απορρέει από το άρθρο 562 § 2 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Απορρέει ουσιαστικά απευθείας από το γράμμα της εν λόγω διάταξης στο μέτρο που απαιτεί η αίτηση αναίρεσης να τονίζει ότι οι ισχυρισμοί στους οποίους στηρίχθηκαν οι λόγοι αναίρεσης είχαν νομίμως προβληθεί ενώπιον των δικαστηρίων της ουσίας. Επιπλέον, η εν λόγω προϋπόθεση παραδεκτού βασίζεται στη νομολογία του Αρείου Πάγου που υφίσταται από το 1990. Στα μάτια του Δικαστηρίου, ο προσφεύγων, ο οποίος εκπροσωπείτο από δικηγόρο καθόλη τη διάρκεια της διαδικασίας, έπρεπε να αναμένει ότι ο κανόνας αυτός θα εφαρμοζόταν και θα οδηγούσε στο απαράδεκτο των επίμαχων λόγων αναίρεσης.

35. Ενόψει των ανωτέρω, το Δικαστήριο θεωρεί ότι απορρίπτοντας τους επίμαχους λόγους αναίρεσης ως αόριστους, ο Άρειος Πάγος δεν παρεμπόδισε το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο του προσφεύγοντος όπως το εγγυάται το άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης.

Έπεται ότι η αιτίαση αυτή πρέπει να απορριφθεί ως προδήλως αβάσιμη, κατ'εφαρμογή του άρθρου 35 §§ 3 και 4 της Σύμβασης.

Γ. Επί της αιτίας της ελκόμενης από την αρχή της ισότητας των όπλων

Επί του παραδεκτού

36. Σε ό,τι αφορά την αιτίαση την ελκόμενη από το άρθρο 6 § 1, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, σύμφωνα με τους όρους του άρθρου 19 της Σύμβασης, έχει ως καθήκον να εξασφαλίζει τον σεβασμό των υποχρεώσεων που απορρέουν από την Σύμβαση για τα Συμβαλλόμενα Μέρη. Ειδικότερα, δεν είναι αρμόδιο να κρίνει τα πραγματικά ή νομικά σφάλματα που φέρονται να έχουν διαπραχθεί από ένα εθνικό δικαστήριο, εκτός αν και στο μέτρο που θα μπορούσαν να προσβάλουν τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που προστατεύονται από την Σύμβαση (βλέπε *Garcia*

Ruiz κατά Ισπανίας [GC], αριθ. 30544/96, § 28, CEDH 1999-I). Το Δικαστήριο δεν μπορεί να εκτιμήσει το ίδιο τα πραγματικά στοιχεία που οδήγησαν ένα εθνικό δικαστήριο να υιοθετήσει μία συγκεκριμένη απόφαση αντί μιας άλλης, διότι, διαφορετικά, θα αναδεικνυόταν δικαστής τετάρτου βαθμού και θα παραγνώριζε τα όρια της αποστολής του (βλέπε, *mutatis mutandis*, *Kemmache κατά Γαλλίας* (αριθ. 3), 24 Νοεμβρίου 1994, § 44, série A no. 296-C). Το Δικαστήριο έχει μοναδική αποστολή, σε σχέση με το άρθρο 6 της Σύμβασης, να εξετάζει τις προσφυγές που υποστηρίζουν ότι τα εθνικά δικαστήρια παραγνώρισαν συγκεκριμένες δικονομικές εγγυήσεις, οι οποίες αναφέρονται στην διάταξη αυτή, ή ότι η διεξαγωγή μιας διαδικασίας στο σύνολό της δεν εξασφάλισε δίκαιη δίκη στον προσφεύγοντα (βλέπε *Donadze κατά Γεωργίας*, αριθ. 74644/01, §§ 30-31, 7 Μαρτίου 2006).

37. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο δε διακρίνει καμία ένδειξη αυθαιρεσίας στη διεξαγωγή της διαδικασίας ενώπιον του Αρείου Πάγου που, σύμφωνα με τα στοιχεία του φακέλου, τήρησε τις αρχές της αντιμωλία συζήτησης και της ισότητας των όπλων και κατά την διάρκεια της οποίας ο προσφεύγων είχε τη δυνατότητα να παρουσιάσει όλα τα επιχειρήματα για την υπεράσπιση των συμφερόντων του. Το ίδιο ισχύει και για τη διαδικασία ενώπιον των κατώτερων δικαστηρίων. Εν κατακλείδι, το Δικαστήριο εκτιμά ότι, κρινόμενη στο σύνολό της, η επίδικη διαδικασία είχε δίκαιο χαρακτήρα, με την έννοια του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης και ότι η εξέταση της αιτίας δε φανερώνει καμία ένδειξη παραβίασης αυτής της διάταξης.

Έπεται ότι αυτή η αιτίαση πρέπει να απορριφθεί ως προδήλως αβάσιμη, κατ'εφαρμογήν του άρθρου 35 §§ 3 και 4 της Σύμβασης.

III. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

38. Σύμφωνα με το άρθρο 41 της Σύμβασης,

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της και εάν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλομένου Μέρους επιτρέπει την ατελή μόνον επανόρθωση των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο επιδικάζει στον ζημιωθέντα διάδικο, εφόσον συντρέχει λόγος, μία δίκαιη ικανοποίηση.»

A. Ζημία

39. Ο προσφεύγων αξιώνει, χωρίς να διευκρινίζει, 20.000.000 ευρώ για υλική ζημία. Αξιώνει επιπλέον 200.000 ευρώ για την ηθική βλάβη που υποστηρίζει ότι υπέστη.

40. Η Κυβέρνηση καλεί το Δικαστήριο να απορρίψει το αίτημα για υλική ζημία. Υποστηρίζει επιπλέον ότι μία διαπίστωση της παραβίασης θα συνιστούσε αφ'εαυτής μία επαρκή δίκαιη ικανοποίηση για την ηθική βλάβη. Εναλλακτικά, υποστηρίζει ότι το επιδικαστέο για την αιτία αυτή ποσό δεν μπορεί να υπερβεί τα 3.000 ευρώ.

41. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η διαπίστωση της παραβίασης της Σύμβασης στην οποία κατέληξε απορρέει αποκλειστικά από μία παραγνώριση του δικαιώματος του ενδιαφερομένου να δικασθεί η υπόθεσή του εντός «λογικής προθεσμίας». Υπό αυτές τις συνθήκες, δε διαπιστώνει αιτιώδη συνάφεια μεταξύ της διαπιστωθείσας παραβίασης και οποιασδήποτε υλικής ζημίας μπορεί να υπέστη ο προσφεύγων. Πρέπει επομένως να απορρίψει αυτή την πλευρά των αξιώσεών του. Απεναντίας, το Δικαστήριο εκτιμά ότι ο προσφεύγων υπέστη μία βέβαιη ηθική βλάβη την οποία δεν επανορθώνει επαρκώς η διαπίστωση της παραβίασης της Σύμβασης. Αποφαινόμενο κατά δίκαιη κρίση, του επιδικάζει 26.000 ευρώ για την αιτία αυτή, πλέον οποιουδήποτε ποσού μπορεί να οφείλεται ως φόρος.

B. Έξοδα και δικαστική δαπάνη

42. Ο προσφεύγων ζητεί ομοίως 45.000 ευρώ για τα έξοδα και τη δικαστική δαπάνη στα οποία υποβλήθηκε ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και για εκείνα που σχετίζονται με την εκπροσώπησή του ενώπιον του Δικαστηρίου. Προσκομίζει δικαιολογητικά που αποδεικνύουν την καταβολή του ποσού των 14.486,28 ευρώ για την εκπροσώπησή του ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων.

43. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι πρέπει να απορριφθεί αυτό το αίτημα, διότι ο προσφεύγων δεν το τεκμηριώνει επαρκώς. Εναλλακτικά, υποστηρίζει ότι το επιδικαστέο για την αιτία αυτή ποσό δεν μπορεί να υπερβεί τα 1.000 ευρώ.

44. Κατά την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η επιδίκαση εξόδων και δικαστικής δαπάνης στη βάση του άρθρου 41 προϋποθέτει την απόδειξη της πραγματικότητας, της αναγκαιότητάς τους και, επιπλέον, του εύλογου χαρακτήρα του ύψους τους (*Ιατρίδης κατά Ελλάδας* (δίκαιη ικανοποίηση) [GC], no. 31107/96, § 54,

CEDH 2000-XI). Επιπλέον, τα δικαστικά έξοδα δεν επιστρέφονται παρά στο μέτρο που σχετίζονται με τη διαπιστωθείσα παραβίαση (*Beyeler κατά Ιταλίας* (δίκαιη ικανοποίηση) [GC], αριθ. 33202/96, § 27, 28 Μαΐου 2002).

45. Εν προκειμένω και λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία που έχει στην κατοχή του και τα προαναφερόμενα κριτήρια, το Δικαστήριο κρίνει εύλογο το ποσό των 1.000 ευρώ για όλα τα έξοδα και το επιδικάζει στον προσφεύγοντα. Το ποσό αυτό θα συμπληρωθεί με οποιοδήποτε ποσό μπορεί να οφείλεται ως φόρος από εκείνον.

Γ. Τόκοι υπερημερίας

46. Το Δικαστήριο κρίνει προσηκόν να βασίσει το επιτόκιο των τόκων υπερημερίας στο επιτόκιο δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας προσαυξημένο κατά τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. *Κηρύσσει* την προσφυγή παραδεκτή ως προς την αιτίαση την ελκόμενη από την υπερβολική διάρκεια της διαδικασίας και απαράδεκτη κατά τα λοιπά.

2. *Αποφαίνεται* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης.

3. *Αποφαίνεται*

α) ότι το εναγόμενο Κράτος οφείλει να καταβάλει στον προσφεύγοντα, μέσα σε τρεις μήνες από την ημέρα κατά την οποία η απόφαση θα καταστεί τελεσίδικη σύμφωνα με το άρθρο 44 § 2 της Σύμβασης, 26.000 (είκοσι έξι χιλιάδες) ευρώ για ηθική βλάβη, και 1.000 (χίλια) ευρώ για έξοδα και δικαστική δαπάνη, πλέον οποιουδήποτε ποσού μπορεί να οφείλεται ως φόρος, β) ότι, από τη λήξη της προθεσμίας αυτής και μέχρι την καταβολή, τα ποσά αυτά θα προσαυξηθούν με τόκους υπολογιζόμενους με επιτόκιο ίσο με το επιτόκιο δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, το οποίο θα ισχύει κατά την εν λόγω περίοδο, προσαυξημένο κατά τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

4. *Απορρίπτει* το αίτημα δίκαιης ικανοποίησης κατά τα λοιπά.

Συντάχθηκε στη γαλλική γλώσσα και στη συνέχεια κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 29 Οκτωβρίου 2009, κατ'εφαρμογή του άρθρου 77 §§ 2 και 3 του κανονισμού.

(υπογραφή)

Søren Nielsen

Γραμματέας

(υπογραφή)

Nina Vajić

Πρόεδρος